

ПРИКАЗ ИЗДАВАЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ МУЗЕЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У БЕОГРАДУ У ПЕРИОДУ 2017–2021. ГОДИНЕ

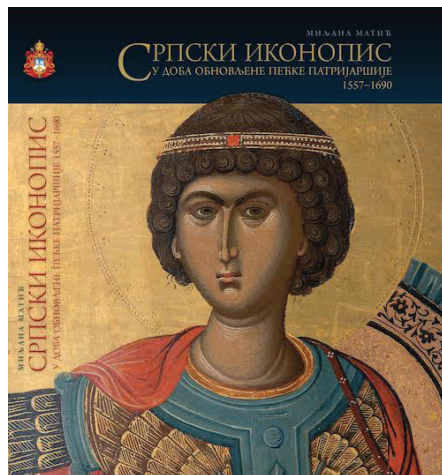
Миљана Матић

(matimiljana@yahoo.com)

Музеј Српске Православне Цркве у Београду

Неоспорна је чињеница да Музеј Српске Православне Цркве у Београду представља једну од најважнијих ризница и изузетно драгоцен музејски простор од ванредног значаја како за нашу помесну Цркву, тако и за европско и светско поднебље нарочито у погледу похрањене духовне, културне и уметничке баштине. Стога не треба да нас чуди што се ова институција определила да реализује веома запажену издавачку делатност у распону 2017–2021. године.

Следствено, дело које спада у ред значајних самосталних издања Музеја у 2017. години јесте књига „Српски иконопис у доба обновљене Пећке патријаршије 1557–1690“, у обиму од 603 стране са више од 400 фотографија у боји, ауторке др Миљане Матић која је уједно и кустос поменутог Музеја. Књига је проистекла из докторске тезе чији је текст за потребе публикавања ове синтетичке студије допуњен и прерађен, а садржи расправни део и каталог (стр. 385–544) од пет стотина икона насталих у периоду од обнове самосталности Српске Цркве под Патријархом Макаријем Соколовићем до Велике Сеобе. У књизи су обрађене и иконе са простора Старе Србије, то јест Косова и Метохије, а које су уништене у доба 1999–2004. године, као и један број дела која се први пут објављују. Основну структуру рас-

праве чине поглавља *Историографија* (стр. 13–20), *Обнова Пећке патријаршије и уметничке прилике 1557–1614* (стр. 21–50), *Опис, теме и иконографија на иконама и иконостасима* (стр. 51–224), *Развојне линије српској иконописи у доба обновљене Пећке патријаршије* (стр. 225–360), *Завршна разматрања и Закључак* (стр. 361–384). Књига садржи резиме на енглеском и руском језику, али и именски, иконографски и регистар мајстора и дела по збиркама. Ликовно-графичку обраду књиге урадио је др Мирослав Лазић.

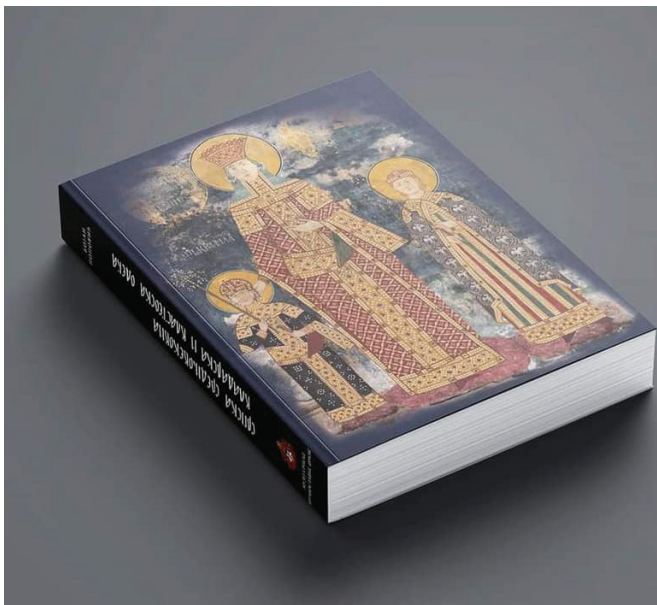
Надаље, Музеј је током 2019. године поводом одржавања истоимене изложбе од 9. октобра 2019. до 10. јануара 2020. године објавио каталог изложбе „Осам векова уметности под окриљем Српске Православне Цркве 1219–2019“ на 157 страница. Текст је структуриран у пет поглавља у којима су обрађене рукописне и штампане књиге (*Овайлођена Реч Божија*) (стр. 13–42), предмети од метала црквене и литургијске намене (*Свешћени сасуди благодати Духа: предмети од метала*) (стр. 45–82), црквени вез и текстил (*Ризе спасења: Литургијски и црквени текстил и вез*) (стр. 85–116), Иконопис (*Руком и душом: уметност иконописи*) (стр. 119–140) и историјски документи и разноврсна дела примењене уметности (*Све часне изванредне ствари*) (стр. 143–156). Главни и одговорни уредник издања је ђакон Владимир Радовановић, аутор текста каталога др Миљана Матић, а рецензенти академик професор др Миодраг Марковић и др Тихон Ракићевић, високопреподобни архимандрит Манастира Студенице. Графички дизајн и техничко уређење књиге потписује Александар Радосављевић.

Такође, Музеј Српске Православне Цркве је објавио 2019. године и књигу Борке Ђорђевић и Биљане Цинцар Костић, посвећену двогодишњем управнику поменутог Музеја, господину Светозару Душанићу, у којој је садржана и његова комплетна библиографија под насловом „*Светозар Св. Душанић (1907–1990): биографија и библиографија*“ (190 стр.).

Осим тога, у периоду 2020–2021. године Музеј наше помесне Цркве издао је неколико капиталних књига поводом обележавања два

значајна јубилеја Српске Православне Цркве – осам векова аутокефалности и сто година од васпостављања Српске Патријаршије, желећи да на тај начин прикаже богато духовно и културно наслеђе настало под окриљем наше Цркве. Као самостално издање Музеја објављена је 2020. године књига др Бојана Поповића „Српска средњовековна владарска и властелоска одећа“ у меком и тврдом повезу, на 570 страница, са преко 300 репродукција у боји. Основни циљ ове студије очитује се у томе да, уз обиље квалитетних фотографија и примену нових технологија дигиталне рестаурације, представи један значајан сегмент

културног наслеђа и уметничког стваралаштва Српске Православне Цркве. Реч је о измењеној и допуњеној верзији магистарског рада аутора одбрањеног на катедри за историју уметности Филозофског факултета у Београду 2006. године. Циљ књиге подразумева да се путем анализе средњовековног сликарства, примењене уметности и текстуалних извора на српском, грчком и латинском језику прикаже историја одевања у српском средњем веку.

У *Уводним разматрањима* (стр. 17–19) др Поповић назначава правце свог истраживања уз навођење типова костима, да би у поглављу *Основе средњовековног костима* (стр. 19–56) размотрио римски, персијски и рановизантијски костим, *Изглед двора* и *Однос земаљског и небеског двора*. У поглављу насловљеном *Текстови и слике: српски средњовековни костим у изворима* (стр. 58–87) изложени су подаци из византијских извора о дворском костиму и обрађене теме *Настајање византијског костима* и *Књига о церемонијама*, *Инвестишура дворјанина/проглашење властелина*, *Круна у Византији*, *Одевни предмети средње византијског периода из времена Књије о церемонијама*, *Обућа средње византијског периода из времена Књије о церемонијама* и *Увођење капа у византијски костим*. У поглављу *Позновизантијски извори* (стр. 87–118) др Поповић анализирао је *Трактиш о служба-*

ма и дела исте традиције, Изглед двора у време Палеолога, Културну размену Запада и Истока и Војни костим као полазиште за стварање практичне и дворске одеће. Поглавље Српски писани извори (стр. 118–130) значајно је јер разматра тему средњовековне српске одеће у односу на чин даривања, законе и одевање уз Молитве из Цариградској шребника, податке из поморских комуна и манастирских типика. Следи поглавље Сликане представе дворској костима и њихов однос према писаним изворима и материјалној грађи (стр. 130–145) у коме су потпоглавља Правила и ограничења приликом остваривања поршрећа у цркви, Учесћалости поршрећа историјских личности и Означаване нимбом.

Један од најважнијих и најобимнијих сегмената књиге носи наслов Одевни предмети и инсигније (стр. 146–362). У њему се анализирају оглавља (Круна у средњовековној Србији, Орфанос, прејендулије – сије – катасисе – ормаше, Трећешљике ошворене круне власћeosки

венци и круне каја), доња и горња хаљина кроз материјалне остатке и фреске (Боје одеће, Хаљина у шексцијалним изворима, материјални остаци хаљина; Хаљина на поршрећима, Дуја хаљина дујих рукава и церемонијални плаши, Доња хаљина, дуја торња хаљина, Основна једношћавна торња хаљина, Дуја хаљина дујих рукава/крајњих рукава и Инсигниолошки дешаљи, Хаљина церемонијалних рукава дујих до шла, Кавад, Ејилорика, Коншус, Зубун, Дујамад, Крој,

Орнаменти, вез, бисери и грађо камење). Када је реч о Инсигнијама, у књизи су обрађени Инсигниолошка вредност костима, лорос/дијадима/ратни појас, Скиптар, жезло, штап, палица, Инсигније, амблематика и хералдика. Завршна поглавља (стр. 364–468) имају следеће називе: Одећа рашника, ојрема за јахање, Женски костим и инсигније, Породични поршрећи и одевање (са потпоглављима Приношење модела задужбине, јужни улаз у цркву и кшишорски поршрећ) и Изглед одеће у композицији Небеској двора. На крају књиге су Закључак, ре-

зимеи на енглеском и руском језику, извори и списак литературе, општи регистар и регистар одеће (стр. 471–490).

Уредник публикације је управник Музеја Српске Православне Цркве, ђакон Владимир Радовановић, а рецензенти професор др Миодраг Марковић, редовни члан САНУ, др Бранислав Цветковић и др Миљана Матић. Припреми за објављивање претходио је вишемесечни терен-

ски рад на подручју од Фрушке Горе до Косова и Метохије, Северне Македоније и Албаније, а за потребе пројекта током периода од две године рађена је дигитална рестаурација фресака, јединствен и пионирски подухват којим је руководио Александар Радосављевић, ликовни уредник књиге. Пројекат су помогли Министарство културе и информисања Републике Србије, Министарство правде Републике Србије – Управа за сарадњу са црквама и верским заједницама, Ми-

нистарство спољних послова Републике Србије – Управа за сарадњу с дијаспором и Србима у региону и Министарство просвјете и културе Републике Српске – Републички секретаријат за вјере. Већ наредне, 2021. године објављено је допуњено издање ове књиге у тврдом луксузном повезу са златотиском и повећаним бројем фотографија у боји.

Исто тако, Музеј Српске Православне Цркве је у раздобљу 2020–2021. године у својству суиздавача узео учешћа у објављивању капиталне студије др Милана Радујка *„Епископски престо у српским земљама од IX до XVIII века“*, потом монографије Данице и Марка Поповића *Манасџир Шудикова у Будимљи*, као и прве и друге свеске треће књиге *Палеографског албума Рукописа Музеја Српске Православне Цркве: Збирка Радослава М. Грујића* (суиздавач Народна библиотека Србије, приредила: Љупка Васиљев, ликовно-графичка обрада др Мирослав Лазић).

Особито значајна двотомна научна студија др Милана Радујка *„Епископски престо у српским земљама од IX до XVIII века“* настала је у оквиру дугогодишњег свеобухватног и веома захтевног рада аутора

на изучавању епископског престола у српским земљама средњег века и у време турске владавине, а у вези са сагледавањем улоге инсигнија и богослужбене праксе у духовној власти епископа. Истраживање не само да је обухватало теренско снимање и описивање свих евидентираних епископских седишта, већ и израду графичких приказа рељефног и фреско украса престола, као и фотографисање и описивање зидног сликарства у непосредној близини тронов. Овом приликом је за штампу приређен каталогски део публикације која је кроз оба тома (први на 479 страна и други на 485 страна) структурирана у виду азбучног каталога који почиње црквом Светог Ахилија у Ариљу, а завршава се црквом Светих Арханђела у Штипу. На крају оба тома су спискови илустрација на енглеском језику и два индекса: историјских имена, географских назива, цркава и манастира, исправа, зборника правила, рукописа и историографских списа, и иконографских, литургијских и богословских појмова, градитељских, уметничких, инсигниолошких и хералдичких термина. На крају другог тома су и резиме на енглеском језику и списак скраћеница. Издавачи ове књиге су Филозофски факултет Универзитета у Београду — Институт за историју уметности, Православни богословски факултет Универзитета у Београду — Институт за теолошка истраживања, Музеј Српске Православне Цркве и Покрајински завод за заштиту споменика културе Петроварадин. Уредници издања су професор др Драган Војводић, професор др Владан Таталовић, ђакон Владимир Радовановић и Зоран Вапа, а рецензенти академик др Гојко Суботић, др Ђорђе Трифуновић и др Даница Поповић. Аутор ликовно-графичке опреме књиге је др Мирослав Лазић, који је заслужан и за обраду ликовних прилога.

Поврх свега, монографија Манастира Шудикове (Београд – Београд 2020) прва је свеобухватна студија посвећена историји, духовности и културној заоставштини ове значајне и недавно обновљене светиње. Издавачи су Епархија будимљанско-никшићка и Музеј Српске Православне Цркве, а рецензенти професор др Ирена Шпадијер и др Светлана Пејић. Књига почиње *Словом благодарности ауторима* Епископа будимљанско-никшићког господина Јоаникија, на чију је иницијативу покренуто истраживање прошлости манастира од стране двоје еминентних аутора, др Данице и др Марка Поповића. Њихова истраживања осветлила су обим и значај преписивачке делатности монаха Манастира Шудикове, постојање монашких испосница у пећинама Тивранске клисуре, скривање моштију Светог Архиепископа Арсенија Сремца и Светог Цара Уроша Петог и друго.

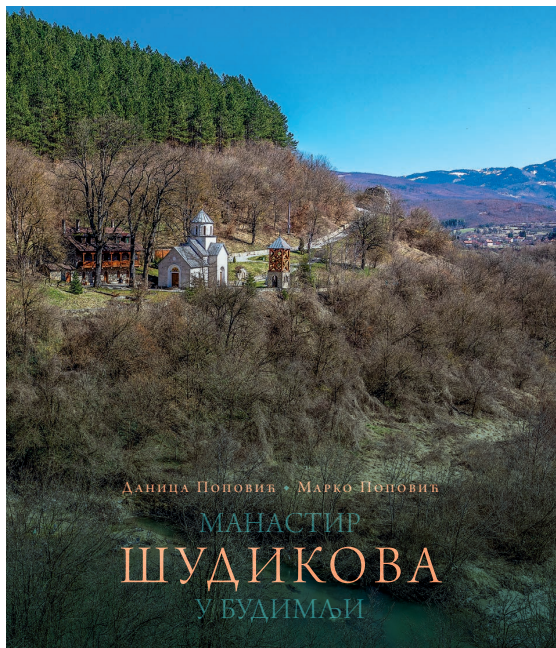
Поглавља књиге су уређена на следећи начин: *Уводна разматрања* (Положај и географске одлике и Порекло имена) (стр. 13–17), До-

садашња проучавања (стр. 19–27), Из дубоке прошлости: шудиковски пешропилифи (стр. 29–37), Историјска слика (стр. 39–71), Манастир Ваведења Божиородице (стр. 73–95), Скип у Урошевици (стр. 97–119), Пећине–Испоснице (стр. 121–131) и Светио врело (стр. 133–137).

Особито вредан преглед пештерног монаштва у Полимљу дат је у поглављу Манастир Шудикова и келиоиско пештерно монаштво Полимља – са потпоглављима Горње Полимље у коме су Манастир Брезојевица код Плава, Манастирски комплекс у Калудри, Испоснице манастира Ђурђеви ступови, Манастир Соколац, крши Светио Саве на Бјеласици, Испосница манастира Житин, Испоснице манастира Милешеве и Доње Полимље – Испоснице манастира Светог Николе у Дабру (стр. 139–205). Сегментом Нови живои шудиковских светиња (стр. 207–211) завршава се рас-

правни део монографије. Следе Прилози ауторке Милене Давидовић: први, посвећен књијници Манастира Шудикове (стр. 213–241), други, посвећен Записима (стр. 243–247) и трећи, у коме је реконструкција каталога рукописних и штампаних књига Манастира Шудикове (стр. 249–250). После поговора аутора, датираног у јул 2020. године, следе резиме и списак илустрација на енглеском језику (стр. 255–270), Литература, именски регистар и регистар географских појмова. Аутор дизајна и техничког уређења књиге је др Мирослав Лазич. Објављивање књиге помогло је Министарство правде Републике Србије – Управа за сарадњу с црквама и верским заједницама.

Конечно, мишљења смо да наведена издања, будући плод делатности Музеја наше помесне Цркве у назначеном периоду, представљају поуздан темељ за наставак још преданијег прегалаштва на пољу научног сагледавања духовног, културног и уметничког наслеђа Српске Православне Цркве, чији је Музеј у Београду поуздани чувар.

Примљено: 16. 12. 2021. | Одобрено: 27. 12. 2021. □